

ניתוחים והרהורים*) מאת אל"מ מנחם אבירם

מה קרה באותם ימים. בין 17 ל־26 בספטמבר 1944? מה היו הסיבות לכשלונו? האם היה כאן מעשה בנידה - או אולי תכנון לקוי, וניהול גרוע של הגייסות בקרב עצמו? או - שאלה נוקבת ונוגעת אליהיסוד - שמא היה מבצע זה מעבר ליכולת גייסות מוטסים ונובעת ממנו מסקנה שאין להפעיל גייסות כאלה למשימות דומות בעתיד?

בעוד קרבות מרים נערכים נגד הגרמנים, התנהל מאבק־דעות חריף בתוך שורות בעלות־הברית, בין איזנהאור ומונטגומרי, באשר לאופן ניהול המלחמה:

איזנהאור גרס הפעלת מאמצים רבים ושונים בעת אחת ובכיוונים שונים, כמעין מניפה. מונ־טגומרי, לעומת זאת, טען למאמץ עיקרי אחד מרוכז וראשי בצפון, כדי לאגוף מערך־זיגפריד

יש ענין מיוחד לחטט־מחדש בפרשת קרב ארנהם, מלאת ההוד והגבורה, אשר בה נקטלה דיביזייה־מוטסת מהמובחרות שבצבא הבריטי, ולא עלה בידה לבצע המשימה שהוטלה עליה, ושבעבורה שילמה היא מחיר כה יקר. מתוך 10000 חיילים וקצינים שהשתתפו בקרב, נש־ארו לפליטה 2163. השאר נהרגו, נפצעו, אב־דו או נפלו בשבי.

הרקע

על סף חורף 1944, לאחר כיבוש צרפת,

*) בעקבות הספר "ארנהם" של ג'ימור ר. אי. אורק־הרט, שהיה מפקד הדיביזייה־המוצנחת־הבריטית הרא־שונה.

מים המוחזק בידי אויב, ומהירותם הממוצעת תקטן.
 כוחות-מוטסים הם ששיגו הפתעה בעומק—
 אולם אם לא תושג במהירות התחברות אתם,
 יהיה מצבם קשה. והתחברות, פירושה — מבקע-
 שריון.

התכנית בקויה הכלליים

יום ה-ע נקבע ל-17.9, שעת ההצנחה —
 12.30.
 התכנית קבעה הפעלה מוקדמת של חיל-

ולחזור לתוך צפון-גרמניה, ומאמץ משני כלפי
 דרום-מערב גרמניה. במהלך מאבק-הדעות הש-
 תכנע איזנהאור בחיוניות המבקע המוצע, שצריך
 היה להיות חד כסכין, דרך הולנד ולצפון גר-
 מניה. ולמענו ניאות להעביר כוחות אמריקאיים
 מסוימים לפיקודו של מונטגומרי ולתת למאמץ
 זה עדיפות במשאבי-תחזוקה.

הרעיון עליו הושתח מבצע "גן-השוק"

הרעיון עליו התבססה התכנית שהביאה לידי
 מערכת-ארנהם היה כי כוחות מוטסים יתפרסו
 מעל פני חמשה מכשולי-המים הגדולים אשר חצו
 את הציר הכללי של המבצע — הדרך הראשית
 המוליכה מאינדסהובן אל אודן, גראבא, ניימיגן
 ומשם לארנהם. מאמץ-שריון נועד לנוע לאורך
 אותו נתיב, להתחבר בזה-אחר-זה עם הכוחות
 שהוצנחו ולכונן, עם הגיעו לארנהם, ראש-גשר
 מצפון לריין-התחתית. המבצע נשען על עצמה-
 אוירית אדירה, שהקנתה לבעלות-הברית באותה
 עת עליונות מוחלטת באויר.

רעיון נוצע זה שאף לשלב את התכונות המיו-
 חדות לכל אחד מחילות-המחץ — הכוח-המוטס
 והשריון — לשם השגת מבצע מהיר. הכוחות-
 המוטסים יכבשו בעת-אחת, בהפתעה, יעדים
 עורפיים עליהם עלול היה האויב לבסס הגנתו,
 בהאטת קצב התקדמות השריון ועיכובו. עם כי-
 בוש יעדים אלה — יעוט השריון בדרכו ללא
 מעצורים; דהיינו, כוחות-מוטסים תופסים מראש
 תחנות בדרכו של השריון.

ומאידך גיסא, משך עמידתם של כוחות-
 מוטסים שהוטלו בעומקו של מערך-אויב רווי-
 שריון הנו מוגבל. אך שריון-פורץ, אשר ינצל
 את כוח-מחצו ומהירותו, יוכל להגיע עדיהם
 תוך זמן קצר — ובכך יצמצם את משך לחימ-
 תם במבודד; דהיינו, כוחות-שריון מבקיעים
 את ה"פרוזדור" עד אל הכוח-המוטס.

שני חילות אלה, כשהם פועלים במשולב,
 מבטלים אחד את מגבלות משנהו — ומגדילים
 לאין-שיעור את האפשרויות הצפונות בניצול
 התכונות הגלומות בכל-אחד מהם.

כוחות-שריון יכולים להיות מהירים ומוח-
 צים — אך הם ייאצו להשתחות על כל מכשול-

כלוחמה-המוטסת במלחמת העולם

השניה יש שני קרבות שהנם ההתגלמות הקלטית
 של מבצעי עוצבות מוטסות; ושניהם היו מוש-
 תתים על הצירוף של הטלת צנחנים ושל הבאת
 גייסות-מוטסים בדאונים, צירוף שהופעל תחילה
 ע"י הגרמנים אך נתקבל אח"כ, טופח ושוכלל
 ע"י הכוחות הבריטיים והאמריקניים. האחד היה
 מבצע נפרד, להשגת יעד שהיתה לו חשיבות
 גיאוגרפית-אסטרטגית רבה, אך לא היה לו אז
 קשר אופרטיבי ישיר לפעולות וגורות-חיות אחר-
 ות; הכונה להסתערות המוטסת הגרמנית על
 ברתים. ואילו האחר הועד לשמש, במישור, ככל
 מנוף-יומניע במבצע אסטרטגי רחב-פיקמה, שכל
 מהלכו והצלחתו תלויים היו בתיאום אופרטיבי
 מושלם בין ההתקפה-המוטסת לבין הכוחות
 המבקיעים, ואח"כ גם בין שאר הכוחות שבגזרת
 המבצעים הנרחבת; היתה זו מערכת-ארנהם.
 הראשון שבשני מבצעים אלה הצליח — אך
 תחילה רק כחוט-השערה היה בינו לבין כשלון.
 השני — נכשל; יתכן — גסיסן רק בהפרש
 של "כחוט-השערה". על אחדות מסיבות-היסוד
 עמד (בגלוי-לב, ובענוה בלתי-דגילה במקצת)
 פ"מ. מונטגומרי בספר הזכרונות שלו (בפרק 16
 שגם העניין שבו הנו בלתי-רגיל — ראה במה
 דורה העברית, בהוצ' "מערכות"). את מסיבות
 המבצע, על סיכויי הצלחתו ועל התקלות, הפך
 עים והאכזבות שבאו לאחר-מכן, מתאר ספרו
 ("ארנהם") של גנ"מיר אודקהרט, מי שהיה אז
 מפקדה של הדיביזיה המוטסת הראשונה הברי-
 טית, עליה הוטל להיות "חוד-החנית" המוטס.
 בעקבות ספר זה נכתבה סקירתו של אלוף-משנה
 מ. אבירם, המבקשת לנתח ולסכם את הגורמים
 למהלכו ותוצאותיו אלה של המבצע, על רקע
 בעיותיה של הלוחמה-המוטסת באשר-היא.

יום ה'ע — 17.9; שעת ה'ש — 12.30.
סימון שטחי ההצנחה וההנחתה יבוצע על-ידי
הפלוגה-העצמאית הדיביזיונית, אשר תוצנח מ-
12 מטוסי "סטארלינג" 30 דקות לפני שעת ה'ש.

הבריגדה המוצנחת ה-1 תצנח 10-12 ק"מ
מצפון-מערב לעיר.
גדוד 2 יכבוש את גשר-הכביש ויגן
עליו; ינוע ליעדו בדרך דרומית, המקבילה לנהר.
גדוד 3 ייערך עם גדוד 2 להגנת הג-
ר

משימותיו של הקורפוס-המוטס ה-1 — גוף אמריקאי-בריטי מעורב, שהוקם זמן קצר לפני- כן — היו: —

כיבוש סוֹן — תפיסת גשר „תעלת-וילהלמינה”
והגנתו.

הד"ב. המושטת ה-82 (ארה"ב)

כיבוש גראבא — תפיסת גשר הנהר מאז
והגנתו.

כיבוש ניימיגן — תפיסת גשר וואל והגנתו.

הד"ר. המומחית ה-1 (בריטית)

ועוד בריגדה פולנית תחת פיקוד

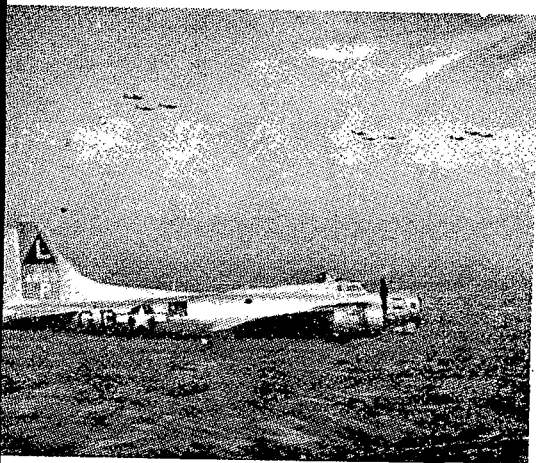
כיבוש ארנהם — תפיסת גשר נאדדריין
להגנתו.

סדר-העדיפות שנקבע לתצבור הכוחות בי-
יעדים השונים היה מדרוס לצפון; דהיינו, הדי-
ביזיות-המוטסות האמריקאיות קיבלו אמצעים
אוריינים להצנחת 3 רגימנטים ביעף אחד ביום
הע, ואילו לדיב-המוטסת הבריטית ניתנה האפ-
שרות להצנח בריגדה אחת (מקבילה לרגימנט
בצבא ארה"ב) ולהנחית בדאונים בריגדה נוספת.
בסיס-היציאה לכוחות-המוטסים — 24
שדות-תעופה — נמצאו באיים-הבריטיים, במר-
חק של 550—500 ק"מ מהיעדים.

הכוח היבשתי, שנועד לבצע התחברות אל הכוחות המוטסים, היה הקורפוס המשוריין הבריטי ה-30. אבטחת אנפי המבקע הוטלה על הקורפוס ה-8 — ממזרח, והקורפוס ה-12 — ממערב. מועד ההתחברות של קורפוס ה-30 עם הכוח המוטס שבארנחם נקבע ליע ועוד 2. בתדריך לפעולה נאמר שההתחברות עלולה להתאחר עד מכסימום ע ועוד 4.

(* כולם — מפציצים קלים; הדגם הראשון — בריטי, ושני האחרים — אמריקאיים.

שר, יסייע לו במידת הצורך בכיבושו. ינוע במקביל לגדוד 2, מצפון לה, דרך העיר. גדוד 1 יכבוש שטח-שולט בצפון העיר ויגן עליו.

הבריגדה-המוטסת ה-1 תנחת בדאונים 10— 12 ק"מ מצפון-מערב לעיר; הגבול בינה לבין הבריגדה-המוצנחת ה-1 — קו מסילת-ברזל. משימתה: — תתארגן להגנה, להבטחת שטח הצנחה לגייסות ואספקה, עד גמר ירידת הכוחות ב-ע ועוד 1.

כוחות נוספים שיגיעו ביום ה-ע: מפקדת הדיביזיה; גדוד-ארטילריה (מונחת) של תותחים בני 75 מ"מ; יחידת-סיור דיביזיונית (מונחת).

כוחות ומשימות ליום ה-ע ועוד 1

ב-ע ועוד 1 יוצנחו: — הבריגדה-המוצנחת ה-4; יחידות דיביזיוניות; אספקה. הבריגדה-המוצנחת ה-4 תצנח מצפון-מערב לעיר; תתארגן להגנה במבואות העיר, כלפי צפון ומזרח.

הבריגדה המוצנחת ה-1 תתארגן להגנה במבואות העיר, כלפי דרום ומזרח (כולל גדוד 1, אשר יוחלף על-ידי הבריגדה ה-4). הבריגדה-המוטסת ה-1 תתארגן להגנה במבואות העיר, כלפי מערב.

כוחות ומשימות ליום ה-ע ועוד 2

ביום ה-ע ועוד 2 תוצנח הבריגדה-העצמאית-הפולנית מדרום לנאָדֶרֶין. משימתה: — להתארגן להגנה כלפי דרום ומזרח, ולהחליף את יחידות הבריגדות-המוצנחות ה-1 וה-4 בגזרתה (אשר תחזורנה אל הבריגדות שלהן).

תיאור המערכה בארנהם

יום ה-ע (17.9)

ההצנחה וההנחתה באו כהפתעה מוחלטת לגרמנים. בעיר גופא נמצא אותה עת בהתארגנות גדוד ס. ס. שמנה כ-450 איש. ההתאוששות מההפתעה היתה מהירה. עוד בשעות אחר-צ המוקדמות הגיעה יחידת-שריון מדיביזיית-השריון

ס.ס. ה-9, אשר כללה מספר טנקים ותותחים מתגנבים. הם הוצבו בהצלבות וברחובות הראשיים, ולידם מספר אנשי ס.ס. באבטחה צמודה.

פעולת יחידות הכוח-המוטס היתה אטית. לא נוצלו אפשרויות לעקיפת האויב, בדרכן אל יעדיהן.

הבריגדה-המוצנחת ה-1, גדוד 2 הצליח להגיע בשעה 20.00 אל הגשר, ומצאו שלם. גדוד 3 נבלם במבואות העיר ולא הצליח להגיע ליעדו. פרט לפלוגה אחת אשר עקפה יחידה גרמנית ונעה בדרך בה עבר קודם-לכן גדוד 2.

גדוד 1 נסתבך בקרב בדרכו למשימתו (השטח-השולט בצפון העיר). ניסה לשנות כיוונו לעבר הגשר — אך ללא הצלחה.

הבריגדה-המוטסת ה-1 התארגנה להגנת שטח ההצנחה בשביל הגל השני שנועד להגיע למחרת. למפקדת הדיביזיה לא היה קשר עם הכוחות — וכן לא היה קשר בין עוצבות-המשנה והיחידות. מכשירי-האלחוט לא התגברו על ה"מיסוך" שנוצר בשטח הבנוי. לא היה קשר לא עם הבסיס שבבריטניה ולא עם מפקד הקורפוס ה-30.

יום ה-ע ועוד 1 (18.9)

הגרמנים תגברו כבר את כוחותיהם בעיר, והוסיפו לעכב תנועת הכוח-המוטס לכיוון העיר פנימה ולכיוון הגשר.

גדוד 2 שליד הגשר, הותקף ונותק. גדודים 1 ו-3 לא הצליחו להגיע אל הגשר. הגל השני (הבריגדה-המוצנחת ה-4), שהיה צריך לצנוח ב-

שעה 10.00, נתאחר בגלל מזג-האוויר הגרוע ש-
שרר בשדות-התעופה בבריטניה. גל זה צנח ב-
15.00. גדוד אחד מתוך הבריגדה-המוצנחת ה-4
נשלח לאחר הצניחה לפרוץ לכיוון הגשר. שאר
הבריגדה נע לכיוון משימתה המקורית—השטח-
השולט שבצפון העיר; הוא הסתבך בקרב ולא
הגיע אל יעדו. הבריגדה נסתה לחזור דרומה,
לכיוון הגשר דרך העיר — אולם דרכה נחסמה,
ולא עלה בידה לפרוץ דרך ההתנגדות הגרמנית.
הבריגדה-המוטסת-ה-1 הותקפה על-ידי ה-
גרמנים, ונשארה במקומה. בוצעה הצנחת אספ-
קה — רק כ-30% ממנה הגיעו אל הכוח המו-
טס; סיוע-אווירי התקפי—היה קלוש; למפקדת
הדיביזיה — עדיין לא היה קשר עם הכוחות,
וגם לאלה לא היה קשר בינם לבין עצמם. עדיין
לא היה קשר עם בריטניה ועם הקורפוס ה-30.
כוח-ההבקעה — הגיע לאינדהובן בשעה 12.00.

יום ה'ע ועוד 2 (19.9)

הגרמנים שלטו כבר במצב. נמשכו הקרבות
בעיר. עיקר הכוח-המוטס לא הצליח להתקרב
אל הגשר למרחק של פחות מ-2 ק"מ. הגדוד
שבגשר הוסיף להחזיק מעמד.

הוצנחה אספקה, 440 טון, אך זו נפלה בידי
הגרמנים, אש נ"מ גרמה אבידות כבדות למטוסי-
התובלה. סיוע-אווירי התקפי — נשאר קלוש.
נמשכו התקלות בקשר.

כוח-ההבקעה — הגיע לגראבא בשעה 08.30.

יום ה"ע ועוד 3 (20.9)

הכוח-המוטס מותקף קשה. הדיביזיה כולה,
פרט לגדוד שבגשר, התארגנה להגנה-היקפית
בפרבר מערבי של העיר. הגדוד בגשר מוסיף
להילחם. בשעה 15.00 הצליחו 3 טנקים גרמניים
לעבור בגשר לכיוון דרום. שרידי הגדוד נלחמו
בבתים ובחצרות, נגד כוח גרמני עדיף בהרבה.
שוב הוצנחה אספקה. 30% הגיעו לכוח
המוטס. אבידות כבדות נגרמו למטוסי-התובלה
על-ידי אש נ"מ. מכאן ואילך — הפסקה הצנחת
אספקה-בהיטס בקנה-מידה גדול. מצב הקשר
נשאר ללא שינוי. טיבו של הסיוע-ההתקפי
האווירי — ללא שינוי.

כוח-ההבקעה — כבש את גשר ניימיגן בשעה
18.30 על-ידי רגימנט מהדיב-המוטסת ה-82
האמריקאית ורגימנט-שריון בריטי.

„לראשונה קיבל גנרל ביטריך * ידיעה
על הפלישה בדו"ח ממוצבת-שמוע של
הלופטוואפה, שבו נאמר כי נערכות נח-
תות, ומיד לאחר זאת שמע מאותו מקור-
עצמו כי כוחות גדולים כבר נחתו באר-
הם וניימיגן. אריאז פקד על דיביזית
הוואאנשטאופן (דיביזית הס.ס. ה-9) לס-
ייר לעבר ארנהם וליהביס את הגייסות שבמערב
לארנהם. על דיביזית פרונדסברג (די-
ביזית הס.ס. ה-10) הוטל להתכנס-מחדש
מיד — כי חלק מן הדיביזיה החל נע
לגרמניה, כדי לחדש חימושו וציודו —
ולנוע לניימיגן. במשך שעות אחרי-הצה-
ריים, משלבשה ההגנה הגרמנית צורה
מסודרת במידה זו או אחרת, עם הופעת
תותחיס-מתנייעים וארטילריה, שלח ביט-
ריך גדוד מדיביזית הס.ס. ה-9 דרך גשר
ארנהם לניימיגן. לעצור שם את האמ-
ריקנים. על תזוזה זו נאמר, שבה הוכיח
ביטריך מידה עילאית של ראית-הנולד,
כיון שגדוד זה סייע להדוף את המהלומה
הנסיגנית הראשונה שהנחיתו האמריקנים
לעבר גשר ניימיגן. ברור כי ביטריך
הניח מלכתחילה שהעזרה שלנו תצטרך
לבוא בכביש הראשי, דרך ניימיגן, מן
הארמיה-השנייה, והחל חוסם את הנתיב
הזה, בתקוה לחסל אותנו חלק-חלק.

אולם לזמן זה לא נדרשה מן המפקדים
הגרמנים ראייה כה חדה של הנולד, בתכ-
נון-הנגדי שלהם. שעתיים לאחר שהחלו
הנחיתות, נמצאו הפקודות המלאות לכל
מבצעו של הקורפוס-המוטס על שולחנו
של הגנרל סטודנט, בבית הכפרי שבו
התגורר בואגל. הן נמצאו בבגדיו של
חייל אמריקני הרוג, בדאון שנורה והופל
בסמוך לכפר.

וכך העניקו לגרמנים הרשלנות — או
הפרת-המשמעת ביודעין — של חייל
אחד פיצויי מידי ליתרון שהשגנו אנו
הודות להפתעה.

מתוך „ארנהם", ספרו של
גנרל-מור ר. אי. אורקרט.

* מפקד קורפוס-השריון הס.ס. ה-2

המרחק, כמובן, אינו השיקול היחיד במבצעים מסוג זה. ראשית-כל קיימים האויב ותגובותיו, והכרחי להתחשב בהם. בענין זה היו הידיעות שבידי מפקדת בעלות-הברית מעורפלות וסותרות למדי באשר למקום עתודות האויב. בשלב מסוים הצביעו ידיעות אלו על הימצאות דיביזיות-השריון ה-8. ה-9 באזור אינדוהובן — ניימיגן. בשלב אחר נמסר, כי מקום דיביזיות-השריון ה-8. ה-9 וה-10 הוא באזור ניימיגן — ארנהם. אילו התחשבו בידיעות בלתי ברורות וסותרות אלו, היה בהחלט מקום לקבוע סדר-עדיפות שונה, לפיו תזכה הדיביזיה הרחוקה ביותר — זו העלולה להיות מבודדת זמן ממושך-ביותר עד להתחברות אליה — בעדיפות בבנין כוחותיה.

ידיעות אלו אף השתבשו בדרך עד לדיביזיות — אשר בידיהן, בסופר-שלידבר, נמצאו ידיעות לגמרי מעודדות על כוחות-אויב-קטנים; 6 גדודים ו-20 טנקים בכל איזור פעולת הקור-פוס-המוטס.

למעשה, נמצאה דיב-השריון ה-8. ה-9 בהתארגנות מצפון לארנהם; ואף הדיב. ה-10 היתה כבר בהתארגנות — אמנם בחלקה בגרמניה, אך לא-הרחק מגבול הולנד. — ונמצאה אף היא קרובה יותר לארנהם מאשר ליתר היעדים שבדרום.

בעיה שניה היתה שאלת ארגון הסיוע-האווירי-ההתקפי.

באותה תקופה נהגו כבר בעלות-הברית מעליונות מוחלטת באויר. הוכחה בולטת לכך היא העובדה כי הטסת הכוח-המוטס אל יעדיו נעשתה בשעות היום, וללא הפרעה מצד חיל-האוויר הגרמני. גם תנאי מזג-האוויר איפשרו הפעלת כוח-אווירי לסיוע התקפי כמעט משך כל זמן המערכה. למרות זאת, לא הורגשה ההשפעה — אשר היתה יכולה להיות מכרעת — של הכוח-האווירי העצום שעמד לרשות בעלות-הברית.

הסיבה לכך נעוצה בעובדה שהפעלת כוח-אווירי, הן לסיוע-המנעה והן לסיוע-התקפי מעל איזור פעולת הכוחות-המוטסים הוגבלה מראש מחשש התנגשות עם זרם מטוסי-התובלה העלול לים להימצא בשמי האזור. כוח-אווירי כזה הופעל רק כאשר היה ברור לחלוטין שהשמים הנם „נקיים“ ממטוסי-תובלה.

המחסום. המאמץ צפונה גוע. לא הגיעו אמצעים הנדסיים מתאימים לתצית הנהר. נמשכו נסיונות מקומיים של הפולנים לחצותו — בהצלחה חלקית ובכוחות מוגבלים בלבד. בליל 25/26 פונה הכוח-המוטס אל מעבר לנהר, לצדו הדרומי של הנאדר-דיין.

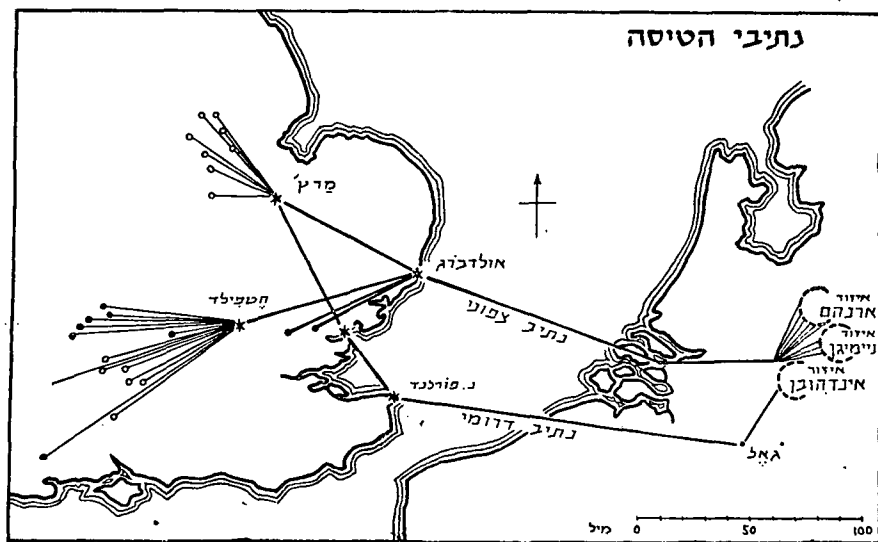
טעויות בתכנון ברמה האופרטיבית

למעשה, קשה לדבר כאן על טעויות בעקרונות הפעלת כוחות-מוטסים במערכה משותפת עם כוחות-שריון. הטעויות נעשו באשר לישום העקרונות — טעויות במציאת פתרונות נכונים לבעיה הנתונה.

בראש-וראשונה עמדה הבעיה לאיזו דיביזיה יש לתת עדיפות באמצעים אויריים לתצבור כוחותיה. נקבע שהעדיפות תנתן „מלמטה למעלה“ — מדרום לצפון. פירוש הדבר שהדיביזיה הקרובה לנקודת-המוצא של מבצע-השריון קיבלה עדיפות לעומת הכוח המרוחק ביותר — הדיביזיה שנחתה ליד ארנהם.

„תקשורת האלחוט שלנו עם העולם החיצון, ובעיקר עם מפקדתו של בראר-נינג, היתה עדיין, למעשה, כלא היתה; אולם שתי חוליות קשר הוסיפו עדיין לפעול כהלכה, — מכשיר-הקשר של הכתב הצבאי של ה-בי.בי.טי ויחידת הדי-ווח של, הרוח (שם יחידת קישור מיוחדת של המטה-הכללי הבריטי, שדיוחה אליו באורח עצמאי מקור-הלחימה. ראה המאמר, הרוח יוליך את הקול, בצקלון 71. — המערך). שעה שהפעיל את אחד המכשירים רבי-העוצמה וארוכי-הטווח שלו, במטרה-המרובע שהוקצה לו במרתף הסמוך אלי, השמיט פתאום קצין הרוח את האוזניות ובא לבשר לנו את החדשות המרעישות (בשעה שתיים אחר-הצהריים היה הדבר), כי דיביזית הגוארדיה-השורית נלחמת באיזור ניימיגן ומתכוננת להסתער על הגשר שעל הוואל.

מתוך „ארנהם“, ספרו של גנרל-מור. ר. אי. אורקהרט.

הנחת הכוחות המוטסים, בין צנחנים ובין יחידות שהוטסו בדאונים, בוצעה על פני רצועת שטח צרה למדי באינדהובן — נימינגן, ו"ראש-החץ" הוטל ליד ארנהם. אך השלב המסיים המרוכז הזה של מבצע ההסטה הצריך התארגנות ותכנון מסועפות ביותר. תחנותיהם של להק 38 ולהק 46 של R.A.F., הפוזרות על פני דרומה ודרום-מזרחה של אנגליה, העמידו את הטייסות — 10 מלהק 38, ו-6 מלהק 46 — לגרירת הדאונים עמוסי-הגייסות. תחנות "פיקוד נושאי-הגייסות" של חיל האוויר האמריקני, (המחולקות לשתי קבוצות) בדרום אנגליה ובמזרחה רכזו את מטוסי-ה"דקוטה" שלהן בשביל הססת הצנחנים. (תחנות R.A.F. הג'ל מסומנות במפה-שלמעלה בנקודות שחורות. תחנות "פיקוד נושאי-הגייסות" האמריקאי — בנקודות חלולות). לריכוזן הראשון של הטייסות המגיעות מהתחנות הפוזרות, ובהכונתן אח"כ אל תוך נתיבי-ההסטה שנקבעו (הצפוני והדרומי) שימשו "משואות" אלחוטיות חזקות, 5 מספרן — ויצויין כי בשל צרכי כינוס הגייסות למשימות המסוימות אף חצו אחדים מנתיבי-ההסטה אחד-אחרת. כללו של דבר — המבצע חייב לא רק העזה רבה אלא אף ארגון מבצעי ו"לוגיסטי" מפורט ומדוקדק ביותר, והצריך התגברות על גורמים גיאוגרפיים ועל תקלות טבע לאין ספור.

שבו, עם הכוחות-המוטסים) לא נקבע כמשימה לדיביזיה הנעה-בראש (בשלב ההוא היתה זאת הדיביזיה-המשוריינת של הגוארדיה הבריטית) לבצע ההתחברות תוך-כדי עקיפת התנגדות האויב, כל-אימת שדבר זה אפשרי. היה מקום לקבוע אפילו כוח-שריון מיוחד, שינוע בכל דרך אפשרית, במהירות, מבלי לחשוש לאגפיו או לניתוקו מכוח-השריון העיקרי, ושלא יפסיק תנועתו עד אשר ישיג את משימתו היחידה — התחברות עם הכוחות-המוטסים.

היו שטענו כי גורת-ההתקדמות היתה צרה מדי בשביל הקורפוס, שביסס את תנועתו על ציר של כביש אחד, בעוד השטח עצמו הנו בוצי, ולגמרי בלתי-עביר לשריון.

טענה זו — אין לקבלה כלשונה; שהרי בבוקר 22 בספטמבר עקפו 8 מכוניות-משורינות

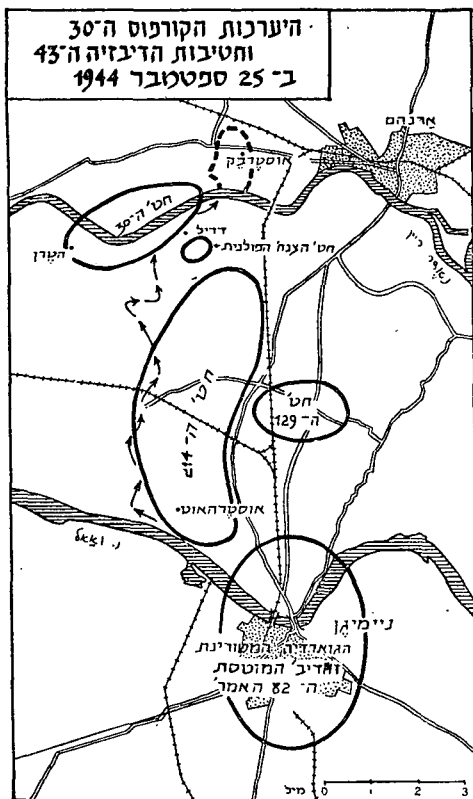
כאן צצה צרה נוספת. מפקדת חיל-האוויר הטקטי (זה שהועד לסיוע) נמצאה בצרפת — ואילו מטוסי-התובלה, שפעלו משדות בבריטניה, היו כפופים למפקדה שנמצאה שם. הקשר האלי-חוטי בין שתי מפקדות אלו לא פעל באופן תקין, ולא ניתן לתאם ביניהן את הפעולה. כתוצאה, מטוסי-קרב בתפקיד בסיוע-התקפי — הופיעו אך לעתים רחוקות מעל הגייסות.

ברור, שמפקדה אווירית אחת, שלפקודתה כנפות-התובלה ומספר כנפות-מטוסי-קרב המיועדים למשימה בלעדית של המנעה וסיוע-התקפי למערכה זו, היתה עשויה אֶז לשנות את פני הדברים מיסודם.

ולגבי הרמה-האופרטיבית חלה טעות נוספת — שלישית במספר. בתכנון של פעולת הקורפוס ה-30 (אשר נועד להתחבר באמצעות השריון

כפר שהוחזק ע"י הגרמנים, ובמשך שעה עברו את הדרך מנהר הוואל עד לבריגדה הפולנית. שנמצאה בגדה הדרומית של הנאָד־רֵיין. אך טנקים לא נעו בעקבות המכוניות המשוריינות אלא רק לאחר כיבוש אותו כפר. כתוצאה מכך, חל עיכוב של 24 שעות עד שהגיעה יחידת טנקים ראשונה אל הכוח־המוטס הפולני שמדרום לנאָד־רֵיין. אכן, עוד לפני־כן (ב־21 בספט.) חלה השתהות אחרת, חמורה לא־פחות. במוצאי ה־20 בספט. נכבשה ניימיגן על ידי הדיב־המוטסת ה־82 האמריקאית ורגימנט־שריון בריטי (מהדיב־המשור. של הגוארדיה). אולם במקום לנצל את ההצלחה — חלה הפסקה של יותר מ־24 שעות, עד שהדיב. ה־43 הבריטית (שנמצאה דרומית־יותר) הגיעה להחליף את הדיביזיה־המשוריינת בתפקיד חוד־ההתקפה. יתכן שנעשתה כאן שגיאה בניהול־הקרב על־ידי מפקדת הקורפוס־השלושים; אך מכל־מקום ברור שלא נקבעה לכוח־השריון על־ידי מפקדת־הקורפוס משימה של ביצוע ההתחברות תוך עקיפת התנגדות גרמנית.

אומרים: „טעות לעולם חוזרת“. אין לנהוג בגישה זו.

כוח-מוטס חסר כרגיל נשק נ"ט ארוך-טווח. שיוכל להתמודד בטוחו עם תותחי הטנקים. מכאן, שלקרב עם השריון יש להגיע בטוח של אותו נשק נ"ט המצוי בידי כוח-מוטס. והמסקנה היא — להילחם בשריון בתוך השטח-הבנוי עצמו; וככל שהשטח בנוי צפוף יותר, והרחובות צרים וקצרים — כן ייטב.

מאידך גיסא, "בולע" שטח-בנוי כוחות. מכאן, שהיקף מערך-ההגנה עלול להעשות מצומצם. אך יש להימנע מהגזמה בצמצום המערך, כי בכך צפונה סכנה כי המרחק שבין האויב ובין היעד-העיקרי, אשר עליו נערך הכוח להגנה, יהיה קצר; והאויב יוכל בפריצה אחת להגיע עדיו. נוסף לכך קיימת הסכנה הרגילה הכרוכה בצפיפות-יתר.

הגנה בשטח-בנוי צריכה איפוא להיות מבו-ססת על מארבים מחוץ לשטח-הבנוי; כוח-משהה בשולי השטח, הנעזר בצלפים וחבלנים; מערך עיקרי — בתוך השטח-הבנוי עצמו. השימוש בחומר-נפץ — ראוי לתת עליו את הדעת. באמצעותו ניתן לעכב את תנועתו של השריון בעיר על-ידי הריסות, ולבטל במידה מרובה את יתרונותיו.

לקחי לחימה

הכוח-המוטס גילה בימים הראשונים של הקרב סימני הסנסות. המעבר מחיי שלוח ממוש-כים בבסיסים מרוחקים בבריטניה אל קלחת הקרב — היה חריף ביותר. במהלך הקרב נכנסו

היתה סיבה נוספת להרחקת שטח-ההצנחה: — החשש מפני אש נ"מ, שהוערכה כפחות צפופה בשטחים שנבחרו מצפון לנהר. למעשה, היתה ההערכה לגבי אש נ"מ ביום היע מוגזמת. רק במועד מאוחר יותר הוועקו יחידות נ"מ נוספות לאיזור ארנהם, ועם הגיען אמנם גרמו הן אבידות כבדות למטוסי-התובלה שהצניחו אספקה.

גם בהתחשב בידעיות על יחידות נ"מ שהיו למתכננים, היה מקום לתכנן הצנחה של לפחות בריגדה אחת מדרום לנהר, בקרבת הגשר. הצנחה במספר מקומות היתה אף מפצלת את האש הנ"מ. האבידות שעלולות היו להיגרם כתוצאה מפעולה כזו, היו בחשבון-אחרון מצדי-קו עצמן ואף היו פחותות מאלו שנגרמו בדיעבד במהלך הקרב עקב הרחקת שטח-ההצנחה. פעולה כזו היתה מבטיחה כי תימצא באיזור הגשר בריגדה אחת לפחות.

ובאשר להצנחת האספקה — בדרך-כלל יש להצניח אספקה בקרבה מכסימלית אל הכוח המוטס. כשאין ברירה, למשל בשטח בנוי, רצוי אפילו לבצע את ההצנחה על השטח הבנוי עצמו; כמובן — בתנאי שהנו בידי הכוח המוטס. ארנהם אינה בנויה בצפיפות, וישנן בה חצרות וגינות; הבתים נמוכים יחסית; בעלי גגות משופעים. גם אם היה חלק מהאספקה הולך לאיבוד, הרי היה הדבר עדיף על הצנחה מושלמת של אספקה על שטח מישורי שאין אפשרות לאנשי הכוח-המוטס להגיע עדיו. שטח בנוי הנו אף סגור יותר בפני אש-ארטילרית, אשר האויב עלול להנחיתה כדי להפריע באיסוף האספקה שהוצנחה. נוסף על כך, היה נחסף הצורך באבטחת שטח-ההצנחה.

העיקרון צריך להיות: — אספקה מועטת, אך בטוחה — עדיפה על אספקה מרובה, שאינה בטוחה.

ובאשר לתכנון הלחימה: — ללחימה בשטח-בנוי ישנה בחינה אחת שראוי להתעכב עליה והיא — שיטת ההגנה של כוח-מוטס הנמצא בשטח בנוי.

תוכנן לבסס את ההגנה על שולי העיר, לכל הכיוונים, בצורת "תיבה". שיטה זו אינה מעריכה כראוי את הסכנה הנשקפת משריון אויב — ואת הדרך הנכונה היחידה הפתוחה בפני כוחות-מוטסים בלחימתם נגד אויב רווי-שריון.

היחידות ל"תלם", והרמה הקרבית הגיעה לשי-
אים שמעטים כדוגמתם במלחה"ע השניה. אולם
הימים הראשונים היו הקובעים את ההצלחה
בקרב ואת השגת המשימה.

סכנה זו שבכניסת כוח-מוטס לקרב "חם"
ללא תקופת התרגלות — בעינה עומדת. עוצבות
יבשתיות אחרות — ניתן בדרך כלל להכניסן
לקרב "מהקל אל הכבד", ממשימות קלות למור-
כבות-יותר ועד למשימות קשות-ביותר. לגבי
כוח-מוטס אין הדבר כך, הואיל וכוח זה מוכנס
לקרב לעתים רחוקות-יחסית, ורוב הזמן הוא
ממתין לקרב הבא. ולכשהוטל לקרב — יש
להניח שיזכה, ללא "גינוני-טכס" מרובים, לתגור-
בת-אויב חריפה.

במלחמה ממושכת — יש וניתן להתגבר על
מגבלה זו על-ידי שיתוף הכוח-המוטס בפעולות
יבשתיות "רגילות", בתקופה בה אין תחזית
ברורה להפעלתו בתפקידו המיוחד לו. הגרמנים
עשו כך. אך במציאותם של הכוחות שהוכשרו
בשנות 1940—1943 בכריטניה — וכן בתנאיהן
של רוב מדינות בינוניות וקטנות — עלולה
המלחמה להתחיל מיד ב"אוקטבות" גבוהות-
דוקא, ולהימשך זמן קצר. לכן קיימת בהן בעיה
זו תכופות לא רק לגבי הכוח-המוטס אלא אף
לגבי המערך בכללו. כאן ניתן רק להציע פתרון
שאמנם אינו חדש והוא — להרבות בתרגילים
"קורעים", ולהוסיף חיסון קרבי מסוים על-ידי
תרגילי-אש עם מכסות-תחמושת מלאות, ואמ-
צעי-פירו-טכניקה לסימון אש ארטילרית
האויב.

באשר לעצם הלחימה בשטח-הבנוי, כפי
שנתבטאה ב"מבצע גן-השוק", ישנן נקודות
מספר אשר ראוי לעמוד עליהן.

הכוח-המוטס שנחת בארנהם בחר לנוע לעבר
יעדיו ברחובות הראשיים, ונזהר מלעזבם ולע-
בור לרחובות צדדיים, מחשש לטעות בדרך. כן
לא נמצאו מפות-עיר בידי כל המפקדים ברמת
הפלוגה והגדוד.

רחובות ראשיים נותנים שדה-אש טוב למגן,
ובמיוחד כשהוא נעזר בשריון, רצוי היה עלי-
כן לבחור לתנועה רחובות משניים, או לנוע מאחורי
הבתים ובחצרות (הכלל — "להסתנן"). אולם
הכוח-המוטס לא הצטייד במגורות-תיל, ב"טור-
פדו-באנגלור" ובחמרי-פריצה שהיו מסעיים לו
להתגבר על גדרות החצרות.

תקלה נוספת נגרמה עקב קשיי שליטה.
הקשר האלחוטי סובל בשטח-בנוי ממיסוך רב,
היחידות נעלמות בקלות מעין המפקד, ו"קריאת
הקרב" אף-היא קשה במיוחד; ונוסף לכך,
עלולה להיווצר ערבוביה בין מספר יחידות. אין
בכונתי לפרט את כל האמצעים בהם יש לנקוט
כדי להתגבר על קשיי השליטה, כגון קביעת
גזרות-אחריות ברורות, שימוש בקשר-קוי וכ-
דומה — אלא רק להדגיש חיוניותם של שני
אמצעים שאינם חדשים כלל: סימני-זיהוי
וסימנים-מוסכמים.

סימני-זיהוי הם לרוב סימנים אופטיים —
הכוללים דגלונים, רקטות, עשן צבעוני, סימון
על גב החייל ועל כובע-הפלדה, סימון מפקדות,
סימון נתיב פתוח בסרטים, וכדומה.

סימנים מוסכמים נועדו להעברת הוראות
חיוניות, כגון: — התקדם, עצור, עקוף, זקוק
לתגבורת. רצוי למעט ככל-האפשר בסימנים
מוסכמים.

ועוד לקחים אחדים ממערכת-ארנהם שראוי
להתעכב עליהם.

• תחמושת-זרחן. הגרמנים השתמשו בפגזי-
זרחן ובפצצות-זרחן. לזרחן יש אפקט רב בשטח-
בנוי, בעיקר בבתים עצמם, בהם מצויים חומרי
תבערה בשפע.

• צלפים. הכוח-המוטס סבל אבידות ו"כאב-
ראש" מצלפים שהופעלו נגדו. הצלפים הופעלו
גם מבתים המוחזקים על-ידי הגרמנים או
משטח-ההפקר — ואף בתוך המערך של הכוח-
המוטס, לאחר שהסתננו לתוכו. בשטח-בנוי
מצויים מחסות בשפע, וקיימות אפשרויות רבות
למצוא או להקים בו עמדות מוטטרות, דבר
הפותח כר נרחב לפעולות צלפים.

• קבלת סיוע-אש מארטילריה-בינונית של
הכוח-המתחבר, אש זו, שהונחתה מטוח-מכסימלי,
כוונה בדיקנות על-ידי קציני-תצפית קדמיים
שנמצאו עם הכוח-המוטס, והביאה תועלת מרור-
בה. הבעיה העיקרית היתה טמונה כאן בקושי
להקים מלכתחילה את הקשר האלחוטי עם
מפקדת יחידות-הארטילריה.

• שימוש במערכת הטלפונים האזרחית.
בעיר המאוכלסת אורחי אויב, ולא כהולנדים
בארנהם, יכולים אורחים שנשארו בבתים לדות
באמצעות טלפון על פעולת הכוח-המוטס. האויב
יוכל בודאי לעשות במערכת-הטלפונים האזרחית

שימוש יעיל-יותר מאשר הכוח-המוטס. לכן, הלקה שיש ללמדו בענין זה ממבצע-ארנהם הוא כי יש בודאי לקבוע, ברוב המקרים, כמשימה השמדת מרכזיות-טלפונים ומתקני קשר קוי אורחי.

• סימנים-מוסכמים להצנחה. הקשר של הכוח-המוטס לבסיסיו העורפיים לא פעל כראוי. כתוצאה מכך לא יכלו להודיע על שינוי שטחי-הצנחה. גלי המוטסים "המושיעים" הצניחו את אספקתם מחוץ לשטח שהוחזק בפועל על-ידי הכוח-המוטס. כמעט ודאי שהגרמנים אף הניחו את אותות-הסימון הבריטיים כהטעיה. יש איפוא הכרח לקבוע סימנים-מוסכמים שונים לכל יום.

כוח מוטס אינו זהה עם חיל רגלים

גנרל אורקהרט, אשר קיבל את הפיקוד על הדיב-המוטסת ה-1 ללא כל התעסקות קודמת בסוגיה מיוחדת זו של כוחות מוטסים — דרכו היתה קבועה במסלול "התקין" של חיל-הרגלים. גנרל אורקהרט טען: — "היסודות הבסיסיים הנם שונים, כוח-מוטס הנו כוח-רגלים בעל רמת אימון גבוהה, הנהנה מסיוע ארטילרי והנדסי דומה, ולאחר ירידתו מהשמים הוא נתון לכללי-לחימה רגילים של חיל-הרגלים. הוא לוחם כחיל-רגלים, אס-כי בתנאים שונים — וזאת בעיקר בשלבי-הקרב הראשונים, כל עוד לוחם הכוח-המוטס לבד". יש ענין לבדוק גישה זו. השאלה היא, האם כוח-מוטס ראוי שייקבע לו מקום בפני-עצמו במשפחת-החילות — או שעליו להשתייך בפירוש לחיל-הרגלים.

מצויות כאן מספר בחינות שיש לבדוק.

♦ כי-אופן הגיען של היחידות לשדה-הקרב שונה בשני מקרים אלה לחלוטין — בזה לית-מאן-דפלינג. הידיעות הנחוצות לארגון האורח בו יגיע כוח-מוטס — וזאת הן בשטח הטכני והן בשטחים הטקטיים ובשטחי עבודת-מטה — נעשו למורכבות יותר-ויותר עם ההתפתחות שחלה באמצעים-האוויריים. הרבה יותר מורכב לתכנן ולארגן את אופן הגיעו אל שדה-הקרב של כוח-מוטס, משדות-תעופה הנמצאים במרחק רב בעורף ועד ליעד, מאשר, למשל, יחידות חיל-הרגלים-משורין — אשר אף הוא לוחם,

"ביקרתי במוצב הפיקוד של הסוללה ה-1, עם רוברט לודר-סימונדס, ממש בזמן בו הודיע הקפיטן מקמילן, במידה של הרוחה, כי סוף-סוף התקשר באלחוט עם הארטילריה שבעבר-ההוא. לודר-סימונדס עצמו הלך לדבר. בחילופי הדברים הורגש כי יחידת הארטילריה של הארמיה-השניה חושדת שאנו גרמנים. התערבות האלחוט הגרמני בשידורינו היתה חזיון רגיל במבצעינו. מפקד הארטילריה בער-ברה-הוא, שהכיר אישית את לודר-סימונדס, שאל אותו, איפוא, לשם אשתו. מדלין, ענה לודר-סימונדס.

למפקד הארטילריה לא היה די בכך. מהו התחביב של אשתך?

צייד ציפורים, אמר לודר-סימונדס. כרגיל לא היתה הארמיה-השניה שועה לבקשות-האש שלנו, משום שלא ידענו את סימני בקשות-האש שלה; ואילו עתה לא היה דבר שלא היו תותחניה נכונים לעשותו למעננו. התקשרתי עם האקאט ו-היקס במפקדותיהם, ואמרתי להם לבחור מטרות בשביל רגימנט התותחנים-הבינו-ניים ה-64, כאשר יגיע לטוח הדרוש. כך החל הירי הארטילרי המרתק והנפלא ביו-תר שראיתי מעודי. מטוח של כ-17.7 ק"ל לומטרים החלו התותחנים הללו לענות על בקשותינו לאש בסידרות ירי על מטרות שצוינו על ידי לודר-סימונדס, ושאחדות מהן היו מרוחקות כ-100 מטרים בלבד מקו-ההיקף של מתחמנו.

הדבר היה כרוך בסיכון מסוים, אבל המצב הצדיק נטילת סיכון זה, ואחר-הצהרים נתנה ההפגזה אותות ניכרים למדי בגרמנים. לשמע היללה והנפץ הא-דיר של פגזים בינוניים אלה — ספק אם יש רעם מחריד משלהם בכל רעמי המל-חמה — שמחנו על כי ה-64 לוחם לצידנו-אנו. ועתה, בסיוע של סוללת תותחים-כבדים, שברו תותחנים אלה מספר התק-פות המסויעות בתותחים-מתנייעים, על האגף המזרחי.

מתוך "ארנהם", ספרו של גנרל-מיוזר ה. אי. אורקהרט.

ביסודו, כחיל-רגלים, ובצורה הרבה יותר קרובה לחיל-רגלים מאשר הכוח-המוטס.

♦ כוח-מוטס משולל טנקים. עם ההתפתחות שחלה בצבאות חדישים רבים הוקצה שריון אורגני לעוצבת-רגלים. יש להניח כמעט-בודאות שאף בצבאות בהם אין הדבר כך תהנה עוצבות-הרגלים מסיוע-טנקים, לכשתצטרכנה לעמוד לפני אויב רווי-שריון. דהיינו, חיל-הרגלים לא יתיצב כרגיל נגד שריון אויב מבלי שיימצא לידו או בקרבתו שריון התומך בו. ההגנה הטובה ביותר נגד טנקים — היא באמצעות הטנק-עצמו, ואילו כוח-מוטס חסר טנקים, בצבא ארה"ב מצויים אמנם מטוסים אשר באמצעותם ניתן להנחית טנקים — אך רק עד למשקל של 18 טון, נעשים ניסויים בהצנחת טנקים-קלים, וכנראה — בהצלחה; אולם קשה יהיה בודאי להגיע להצנחת טנק שיהיה לו כושר-התמודדות שווה לזה של טנק המצוי בעוצבות-שריון.

כה ברור הוא כי עובדה זו משפיעה השפעה מכרעת על אורח-הלחימה של כוח-מוטס — עד שאין טעם להרחיב את הדיבור בנושא זה. ♦ כוח-מוטס נאלץ להישען על אספקה-בהיטס, לעומת הנתיבים היבשתיים עליהם ישען חיל-הרגלים. יתכן אמנם שייווצרו גם מצבים בהם יהיה הכרח לתספק מהאוויר אף כוח יבשתי-ביסודו, שנותק זמנית, ואילו כוח-מוטס ימצא נזקק לאספקה בהיטס באופן ודאי, כשיטה, ולא למקרה-חירום. מפקדים וקציני-מטה צריכים לדעת לקבוע שטח-ההצנחה, לשלב הצנחת ציוד עם זו של הגייסות, לדעת לנצל באופן מירבי נפח מטוסים, לתכנן הצבת ציוד במטוסיים באופן שיושג מכל מטוס מכסימום-הסבב.

לקבוע סימון לשטחים שונים, לרכז את האספקה ולנפקה לגייסות. בתיאום זה של אספקה-בהיטס דרושה מומחיות-מטה לא-פחותה מזו הנדרשת באספקת תחמושת לארטילריה או דלק לשריון.

♦ כוח-מוטס כפוף כרגיל למפקדה גבוהה, אשר ברשותה אמצעי-תובלה ומטוסי-קרב ל-סיוע-קרוב. שרשרת-הפיקוד הנהוגה לגבי עוצבת-רגלים — אינה ישימה לגבי כוח-מוטס. אמנם עם ביצוע ההתחברות עובר הכוח-המוטס באופן זמני תחת פיקוד המפקדה הממונה על המאמץ היבשתי; אולם לאחר זמן קצר מפונה הוא לבסיסים, ועובר למצב של עתודה, שוב תחת פיקוד המפקדה הגבוהה.

♦ הבחינה הפסיכולוגית. כוח-מוטס נלחם עמוק בשטח האויב, מנותק מכל עד רגעי ההתחברות. דבר זה מעמיד לפני המפקדים והחיילים דרישות נפשיות מיוחדות, ולקראתן הגם מתחסנים. לא כל מפקד וחייל מחיל-הרגלים ירגיש עצמו בטוב 100 ק"מ ויותר בעורף אויב, מנותק מכוחות צדו-הוא במלחמה. אנשי כוח-מוטס חייבים לפתח בקרבם תחומות בטחון ו"הרגשה-נוחה" במצב זה, שהנו מצב גורמלי בשבילים.

קיים הבדל של מושגים בין קצינים מחילות שונים. דבר זה הנו טבעי. מפקד-שריון — גישתו לפעולה בעומק שטח-אויב, לניתוק או לאבטחת אגפים תהיה שונה מזו של מפקד-רגלים. הבדל זה — ובמימדים גדולים עוד יותר — קיים אף בין מפקד-צנחנים ומפקד-רגלים "גורמלי".

ישנן אף בחינות נוספות שרצוי היה לבדוקן — אולם אסתפק באלה שצינתי עד כה.

כוח-מוטס הנו כוח מסוג חדש יחסית. על ייחוד תכונותיו ניתן לעמוד באופן ברור ומוחשי מתוך עיון בפרשת-ארגנם. אם יזכה בעתיד להכרה כחיל בפני-עצמו ויושקעו בו מלוא המאמצים והאמצעים הדרושים לפיתוחו, ניתן יהיה להשיג באמצעותו הכרעה במערכות עתידות. פעולות מוטסות זכו להצלחות בולטות במלח"ע השניה. היו גם כשלונות. דבר זה נכון גם לגבי חילות אחרים, אשר בתקופת נביטתם זכו אף הם לכשלונות, שתכופות נבעו מחוסר ידע. כוח-מוטס המופעל בשיתוף שני כוחות-מחץ אחרים — חיל-האוויר וחיל-השריון — מגלם בתוכו עצמה רבה ופותח אפשרויות פעולה נועזות ומכריעות.